

NOTITIE UITVOERINGSSCAN WETSVORSTEL NIEUWE REGELS INZAKE HUISVESTING VERGUNNINGHOUDERS

Onderwerp : Wetsvoorstel nieuwe regels inzake huisvesting vergunninghouders

Van : Mark van Dam, Lai Tromp-van Beek

Aan : Team Beleid Asiel en Migratie VNG

Datum : 17 maart 2025

Samenvatting

Met het wetsvoorstel *Nieuwe regels inzake huisvesting vergunninghouders* wordt het voor gemeenten verboden om statushouders (vergunninghouders) voorrang te geven op basis van het feit dat zij statushouder zijn. Tegelijk blijft de gemeentelijke taakstelling voor de huisvesting van statushouders vooralsnog van kracht, tot een wetswijziging daartoe door het parlement wordt aangenomen. Om inzicht te krijgen in de uitvoeringsgevolgen, heeft de VNG een digitale werksessie georganiseerd met circa 120 gemeenten uit diverse regio's en van uiteenlopende schaalgrootte. Deze scan biedt een eerste indruk van de impact van het wetsvoorstel op de uitvoering bij gemeenten, op basis van bevindingen en praktijkvoorbeelden uit deze sessie. Hierbij is het belangrijk op te merken dat er normaliter om een uitvoeringstoets wordt gevraagd. Vanwege het korte tijdsbestek kon er slechts een beperktere uitvoeringsscan uitgevoerd worden.

De bevindingen uit deze uitvoeringsscan maken duidelijk dat het voorgenomen verbod op voorrang voor statushouders grote knelpunten veroorzaakt voor de gemeentelijke uitvoeringspraktijk. Daarnaast verwachten gemeenten ook grote consequenties voor woningcorporaties, het sociaal domein en statushouders zelf. Door invoering van dit wetsvoorstel dreigen een onuitvoerbare taakstelling, verlate integratie, oplopende maatschappelijke kosten en toenemende maatschappelijke spanningen. Het grote aantal negatieve consequenties zorgt ervoor dat de gemeentelijke taak om statushouders te huisvesten door deze wetswijziging feitelijk onuitvoerbaar wordt.

Op basis van de uitgevoerde uitvoeringsscan blijkt dat gemeenten de volgende problemen in de uitvoering voorzien:

Langere wachttijden en opvangdruk

Gemeenten noemen op basis van de huidige situatie wachttijden voor sociale huur van gemiddeld 7 tot 10 jaar (soms oplopend tot 19 jaar), wat betekent dat het wetsvoorstel voor statushouders leidt tot langdurig verblijf in opvangvoorzieningen (COA-locaties of doorstroomlocaties).

De verwachting is dat statushouders bij een verbod op voorrang hoofdzakelijk in een asielzoekerscentrum blijven. Dit leidt tot extra druk op de opvangcapaciteit bij het COA, maar zal voor gemeenten ook leiden tot een grote hoeveelheid aan noodopvang met alle maatschappelijke weerstand en financiële consequenties van dien.

Onuitvoerbare taakstelling

88% van de deelnemende gemeenten geeft aan dat het behalen van de huisvestingstaakstelling “onmogelijk” wordt zonder voorrang, omdat het belangrijkste sturingsinstrument verdwijnt. Er dreigt een patstelling: gemeenten blijven formeel verantwoordelijk voor de huisvesting van statushouders, maar verliezen elke mogelijkheid om de komst van statushouders in te passen in het lokale woonbeleid.

Negatieve gevolgen voor inburgering en participatie

Door jarenlange wachttijden komen statushouders in een “wachstand” terecht. Inburgering, taalonderwijs en participatie worden uitgesteld, wat de kans op psychische klachten en demotivatie vergroot.

Kinderen lopen meer risico op onderwijsachterstanden en frequente verhuizingen, omdat er in veel gevallen niet direct permanente woonruimte betrokken wordt. Dit heeft gevolgen voor hun (sociale) ontwikkeling.

Risico op dakloosheid

Uitblijvende of tijdelijke huisvesting (bijvoorbeeld kortdurend verblijf bij familie) verhoogt de kans op dakloosheid en langdurige opvang in de Maatschappelijke Opvang (MO), terwijl deze eigenlijk bedoeld is voor andere kwetsbare doelgroepen. Dit veroorzaakt verdringing en potentiële spanningen.

Dakloosheid kan uiteindelijk ook leiden tot urgentie wanneer een statushouder niet zelfredzaam genoeg is om zelf een woning te kunnen. Op deze wijze kunnen statushouders ‘via een omweg’ alsnog via urgentie aan een woning komen.

Alternatieven blijken ontoereikend

De particuliere huursector is doorgaans niet betaalbaar voor statushouders.

Huisvesting bij familie/vrienden is weinig duurzaam en brengt risico's op overbewoning, onveilige woonomstandigheden of een afhankelijkheidsrelatie met zich mee.

Huisvesting via werkgevers brengt, net zoals bij arbeidsmigranten, risico's met zich mee.

Gemeenten verwijzen daarbij naar de slechte situaties van huisvesting van arbeidsmigranten door werkgevers.

Gemeentelijke doorstroomlocaties worden door 74% van de respondenten niet als structurele oplossing gezien; dit dreigen “volstroomlocaties” te worden wegens uitblijvende doorstroming.

Zwaardere uitvoeringslast en juridische complicaties

De afhandeling van (andere) urgentieverzoeken, bezwaar- en beroepsprocedures van statushouders zal naar verwachting sterk toenemen; de ambtelijke capaciteit komt hierdoor onder druk te staan.

De route via dakloosheid (en eventueel de maatschappelijke opvang) legt een grote druk op de gemeentelijke dienstverlening en MO-organisaties, die op veel plekken al zwaar belast zijn.

Gemeenten voorzien meer behoefte aan toezicht en handhaving (bijv. illegale onderhuur, overbewoning), extra projectleiding (bij nieuwe nood- en opvangoplossingen) en intensievere maatschappelijke begeleiding en een toenemende zorgvraag door mentale problemen.

Onzeker is hoe de provincie kan handhaven op de taakstelling terwijl de voorrang juridisch verboden is. Gemeenten zitten klem tussen wettelijke plichten (o.a. taakstelling, humane opvang) en de nieuwe regels.

Inleiding

Met het wetsvoorstel *Nieuwe regels inzake huisvesting van vergunninghouders* verdwijnt de mogelijkheid voor aparte voorrang voor statushouders op basis van hun status. In de Huisvestingswet wordt opgenomen dat gemeenten geen voorrang meer mogen verlenen enkel omdat iemand vergunninghouder is. Tegelijkertijd blijft de gemeentelijke taakstelling om statushouders te huisvesten van kracht. De regering hoopt met deze maatregel de verdringing van reguliere woningzoekenden te beperken, maar de aanhoudende krapte op de woningmarkt blijft een grote uitdaging voor iedereen.

In deze uitvoeringsscan worden de gevolgen voor de gemeentelijke uitvoering in kaart gebracht als deze wet in werking treedt. Eerst worden de achtergrond en context van het wetsvoorstel geschetst, waarna ingegaan wordt op de consequenties voor de uitvoering op diverse terreinen.

Deze scan is tot stand gekomen op basis van input vanuit meerdere beleidsafdelingen binnen de VNG. Vervolgens is met circa 120 gemeenten (uit alle delen van het land en ook een variëteit in grootte) een digitale werksessie georganiseerd, waarbij via stemrondes de impact van dit wetsvoorstel is geïnventariseerd. Op basis van een analyse van deze resultaten is de huidige uitvoeringsscan opgesteld. Deze scan biedt vervolgens input voor de consultatiereactie, waarin ook meer bestuurlijke en beleidsmatige overwegingen zijn meegenomen.

Belangrijk om te benadrukken is dat deze scan **geen formele, volledige uitvoeringstoets** is zoals de VNG die gewoonlijk uitvoert bij wetsvoorstellen met grote impact op de gemeentelijke praktijk. Wel biedt dit document een eerste indruk van de gevolgen die gemeenten verwachten als het verbod op voorrang voor statushouders in werking treedt.

1. Achtergrond en context van het wetsvoorstel

In dit hoofdstuk staan we stil bij de achtergrond en de context van het wetsvoorstel inzake de huisvesting van statushouders. Eerst komt het doel van de wet aan bod, namelijk het realiseren van gelijke behandeling van statushouders. Vervolgens wordt een feitelijke beschrijving gegeven van de beoogde wijziging, evenals de andere opties voor de huisvesting van statushouders naast sociale woonruimte, zoals het rijk deze voorziet. Daarna wordt besproken op welke manier statushouders mogelijk alsnog in aanmerking kunnen komen voor urgentie op andere gronden.

1.1 De wijziging van de wet

Met het wetsvoorstel *Wet nieuwe regels inzake huisvesting vergunninghouders* wordt het gemeenten verboden om statushouders voorrang te verlenen op grond van hun vergunninghouderstatus. Het huidige artikel 12 van de Huisvestingswet luidt als volgt:

Artikel 12

1. In de huisvestingsverordening kan de gemeenteraad bepalen dat voor een of meer daarbij aangewezen categorieën woonruimte bij het verlenen van huisvestingsvergunningen voorrang wordt gegeven aan woningzoekenden voor wie de voorziening in de behoefte aan woonruimte dringend noodzakelijk is.

2. De gemeenteraad legt, indien hij toepassing heeft gegeven aan het eerste lid, in de huisvestingsverordening de criteria vast volgens welke de woningzoekenden, bedoeld in dat lid, worden ingedeeld in urgentiecategorieën.
3. Woningzoekenden die verblijven in een voorziening voor tijdelijke opvang van personen, die in verband met problemen van relationele aard of geweld hun woonruimte hebben verlaten, en woningzoekenden die mantelzorg als bedoeld in artikel 1.1.1, eerste lid, van de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 verlenen of ontvangen, behoren in ieder geval tot de woningzoekenden, bedoeld in het eerste lid.
4. Indien de gemeenteraad toepassing heeft gegeven aan het eerste lid legt hij in de huisvestingsverordening vast op welke wijze de gemeente voldoet aan de zorg voor de voorziening in de huisvesting van vergunninghouders in de gemeente overeenkomstig de voor de gemeente geldende taakstelling, behoudens in die gevallen dat burgemeester en wethouders daarin op andere wijze voorzien.

Concreet wijzigt artikel 12, vierde lid, van de Huisvestingswet als volgt door het wetsvoorstel:

4. Tot de woningzoekenden, bedoeld in het eerste lid, behoren niet vergunninghouders op de grond dat ze vergunninghouder zijn.

Daarnaast bepaalt het voorstel dat deze bepaling ook van kracht wordt bij inwerkingtreding van de nieuwe *Wet Versterking regie op de volkshuisvesting*. Er geldt een evaluatieverplichting binnen vijf jaar na inwerkingtreding.

1.2 Gelijke behandeling van woningzoekenden

Door dit verbod op voorrang in de Huisvestingswet streeft het kabinet ernaar dat statushouders voortaan op dezelfde wijze worden behandeld als andere woningzoekenden. Ze kunnen alleen voorrang krijgen wanneer ze voldoen aan dezelfde urgentiecriteria als andere woningzoekenden, bijvoorbeeld een economische binding of een medische indicatie. Het huidige artikel 12, vierde lid, waarin gemeenten moeten vastleggen hoe zij invulling geven aan de huisvesting van statushouders op grond van de taakstelling, vervalt hierdoor. Gemeenten hebben dus geen beleidsvrijheid meer om dit specifiek voor statushouders in te vullen.

1.3 De taakstelling blijft bestaan

Door deze wetwijziging kunnen gemeenten statushouders niet langer voorrang geven voor een sociale huurwoning enkel vanwege hun vergunninghouderstatus. De taakstelling om statushouders te huisvesten blijft echter wel bestaan. Het kabinet beoogt met het verbod op voorrang de verdringing van reguliere woningzoekenden te beperken. Gemeenten zullen dus op een andere manier invulling moeten geven aan de taakstelling.

1.4 Mogelijkheden voor huisvesting van vergunninghouders

In de Memorie van Toelichting bij het wetsvoorstel worden de volgende opties genoemd voor het huisvesten van statushouders wanneer de wet in werking treedt:

1. Sociale huurwoning

Statushouders kunnen zich, net als andere woningzoekenden, inschrijven bij een corporatie of woonruimteverdeelsysteem en zo wachttijd opbouwen. Dit bevordert volgens de regering de participatie.

2. Particuliere woonruimte

Particuliere verhuurders werken doorgaans niet met wachtlijsten, waardoor statushouders mogelijk sneller een woning kunnen vinden in de particuliere sector. Hospitaverhuur of kamerverhuur kan ook een optie zijn; statushouders kunnen hierdoor concurreren met bijvoorbeeld studenten.

3. Eigen netwerk

Uit onderzoek blijkt dat veel migranten voor Nederland kiezen vanwege een bestaand sociaal netwerk. De regering is van mening dat statushouders, net als andere woningzoekenden, eerst hun eigen netwerk moeten benutten (bijvoorbeeld wonen bij familie of vrienden).

4. Huisvesting via werk

Werk kan ook een rol spelen bij het vinden van woonruimte, zowel in de huidige situatie als na inwerkingtreding van het voorrangverbod. Werkgevers kunnen statushouders eventueel bemiddelen bij het vinden van huisvesting, maar zijn daartoe niet verplicht. Om statushouders sneller aan het werk te helpen, is het volgens de regering van belang dat werkgevers worden “ontzorgd”.

5. Daklozenopvang

Als een statushouder het azc verlaat en dakloos raakt, kan hij in uiterste nood een beroep doen op de maatschappelijke opvang, mits hij aan de voorwaarden voldoet (niet in staat zijn zich op eigen kracht of via het eigen netwerk te handhaven).

1.5 Urgentie op andere gronden in de huidige situatie

Hoewel voorrang op basis van de vergunninghouderstatus niet meer is toegestaan, kunnen statushouders wel in aanmerking komen voor andere vormen van urgentie. Op basis van bestaande wetgeving kan het hierbij gaan om:

- Economische of maatschappelijke binding aan de gemeente (zie artikel 14 van de Huisvestingswet).
- Mantelzorg (verlenen of ontvangen).
- Situaties van relationeel geweld, waarbij men de woning heeft moeten verlaten (verplichte urgentiecategorie op grond van artikel 12, derde lid, Huisvestingswet).

Een gemeente kan in de huisvestingsverordening ook andere urgentiecategorieën opnemen, zolang deze niet specifiek zijn gebaseerd op het feit dat iemand vergunninghouder is. Een categorie voor “alleen vergunninghouders” is immers niet meer toegestaan.

1.6 Urgentie bij Wetsvoorstel Versterking regie op de volkshuisvesting

Bij inwerkingtreding van het wetsvoorstel *Versterking regie op de volkshuisvesting* zijn gemeenten verplicht om in hun huisvestingsverordening minimaal een aantal verplichte urgentiecategorieën op te nemen. Dit verandert de huidige situatie, maar omdat het nog om een wetsvoorstel gaat, kan de precieze wettekst nog wijzigen tijdens de parlementaire behandeling.

Volgens de Memorie van Toelichting van het wetsvoorstel *Versterking regie op de volkshuisvesting* komen er in totaal negen verplicht op te nemen urgentiecategorieën, waaronder:

- Mantelzorg (ontvangers en verleners van zorg)
- Slachtoffers van relationeel geweld (mensen die hun woning moesten verlaten)
- Ernstig chronisch zieken
- Lichamelijke beperking
- Verstandelijke beperking
- Zintuiglijke beperking
- Psychische aandoening
- (Overige) ernstige belemmeringen in zelfredzaamheid
- Een eventuele restcategorie voor personen met een acute, vergelijkbare woonnood

1.7 Doorstroomlocaties en eenmalige bijdrage

Op 14 februari 2025 heeft de minister van Asiel en Migratie aangekondigd statushouders sneller te willen huisvesten via een eenmalige financiële tegemoetkoming en doorstroomlocaties. Dit plan moet nog nader uitgewerkt worden.

Het nu voorliggende wetsvoorstel bevat geen uitzondering voor specifieke woonruimtes, dus ook niet voor doorstroomlocaties. Dit betekent dat voor plaatsingen in doorstroomlocaties dezelfde voorwaarden gaan gelden als voor andere vormen van huisvesting. Zodra het verbod op voorrang in werking treedt, worden nieuwe plaatsingen in doorstroomlocaties dus fors ingeperkt.

2. Verantwoording uitgevoerd onderzoek

Met het voorgenomen wetsvoorstel wordt het gemeenten verboden om statushouders voorrang te verlenen bij de toewijzing van sociale huurwoningen op basis van hun vergunninghouderstatus. Dit rapport beschrijft op hoofdlijnen de uitvoeringsconsequenties van deze maatregel zoals deze in kaart zijn gebracht door VNG Realisatie en het VNG-beleidsteam Asiel en Migratie.

Het onderzoek is gebaseerd op:

- Studie van het wetsvoorstel
- Een interne memo met de verwachte effecten vanuit de verschillende beleidsafdelingen binnen de VNG als voorbereiding op de sessie met gemeenten
- Inbreng vanuit circa 120 gemeenten (beleidsadviseurs, programmamanagers en projectleiders op het gebied van wonen, asiel, integratie en statushuisvesting), die tijdens een online bijeenkomst via diverse vragen (o.a. via Mentimeter) hun input leverden
- Analyse van de gegeven antwoorden

Op basis van deze analyse is een rapportage opgesteld, die vervolgens is besproken door bestuurders vanuit enkele commissies van de VNG (waaronder de commissie Participatie, Schuldhulpverlening en Integratie, de commissie Ruimte, Wonen en Mobiliteit en de tijdelijke commissie Asiel en Migratie).

De geografische spreiding van de deelnemende gemeenten aan de bijeenkomst was divers. Daarnaast waren zowel grote, middelgrote als kleine gemeenten vertegenwoordigd. Over het algemeen lijken de uitkomsten van de sessie een representatief beeld te geven van de Nederlandse gemeenten.

Het is belangrijk te benadrukken dat deze uitvoeringsscan geen formele uitvoeringstoets is. Formeel wordt bij wetsvoorstellen met een grote impact op gemeenten een Uitvoerbaarheidstoets Decentrale Overheden doorlopen en een uitvoeringstoets door de VNG uitgevoerd. Door het korte tijdsbestek was dit niet mogelijk, waardoor er op dit moment is volstaan met een uitvoeringsscan. Dit geeft een eerste beeld van de impact en consequenties van het onderzochte wetsvoorstel voor de uitvoeringspraktijk van gemeenten. Een uitvoeringstoets is een veel grondiger onderzoek.

3. Resultaten van de uitvoeringsscan

Dit hoofdstuk geeft een beeld op hoofdlijnen van de uitvoeringsconsequenties van de voorgenomen wetswijziging die het gemeenten verbiedt voorrang te verlenen aan statushouders bij de toewijzing van sociale huurwoningen. Dit beeld is gevormd op basis van een bijeenkomst waarbij ongeveer 120 medewerkers van gemeenten aanwezig waren.

3.1. Belangrijkste bevindingen en context

Gemeenten verwachten dat het wegvallen van voorrang tot een fundamentele verschuiving in het woningtoewijzingsproces voor statushouders zal leiden. Tot nu toe gebruiken veel gemeenten voorrang (of een urgentie op basis van vergunninghouderstatus) als het primaire instrument om te voldoen aan de jaarlijkse taakstelling. Bij het wegvallen van deze mogelijkheid ontstaan langere wachttijden, een verhoogde druk op (nood)opvang en verschillende bijkomende uitvoeringsconsequenties.

3.1.1. Verschillen tussen gemeenten

Tussen gemeenten bestaan verschillen ten aanzien van de huidige situatie op de woningmarkt:

- Randstedelijke gemeenten: hebben vaak grote woningtekorten, waardoor wachttijden in de sociale huursector hoog zijn.
- Niet-randstedelijke gemeenten: soms is de woningmarkt ruimer, maar zij beschikken niet altijd over voldoende bestaande sociale voorraad.
- Gemeenten met een AZC-locatie: voorzien extra problemen omdat doorstroming essentieel is om de asielketen functioneel te houden en overvolle opvang te voorkomen.

Door deze verschillende achtergronden ontstaan diverse lokale perspectieven, maar de gedeelde lijn is dat een verbod op voorrang de beoogde snelle en stabiele huisvesting van statushouders ernstig zal hinderen.

3.2. Verwachte wachttijden en doorstroomproblemen

3.2.1. Wachttijden variëren van 3 tot 19 jaar

De meest gehoorde inschatting op basis van de huidige situatie is dat voor statushouders een gemiddelde wachttijd van 7 tot 10 jaar zal ontstaan. Er zijn echter ook gebieden waar woningzoekenden al 15 tot 19 jaar moeten wachten op een sociale huurwoning.

Zonder voorrang moeten statushouders de hele wachttijd doorlopen, waardoor ze waarschijnlijk lang in de opvang of op alternatieve locaties (zoals doorstroomlocaties) zullen gaan verblijven.

3.2.2. Overvolle opvang en kans op dakloosheid

Als statushouders in een COA-opvang blijven of in tijdelijke gemeentelijke voorzieningen (zogenoemde doorstroomlocaties), zullen deze opvanglocaties vollopen. Gemeenten zijn bezorgd dat bij sluiting van een locatie veel statushouders dak- of thuisloos raken.

De deelnemende gemeenten verwachten dat minder dan de helft van de statushouders uiteindelijk via alternatieve wijzen een woning zal vinden. De verwachting is dat circa 44% van statushouders (zonder voorrang) langdurig in een asielzoekerscentrum (azc) zal verblijven en nog eens 12% in gemeentelijke (doorstroom)locaties. Dit resulteert in een structurele stagnatie in de asielketen en waarschijnlijk ook veel dure vormen van noodopvang.

3.3. Impact op inburgering, participatie en jeugd

3.3.1. Vertraagde inburgering

Langdurige wachttijden zorgen dat statushouders in een “wachstand” terechtkomen. Het starten van het inburgeringstraject en het zoeken naar werk of andere vormen van participatie zullen in veel gevallen uitgesteld worden.

Gemeenten signaleren dat mensen jarenlang afhankelijk blijven van een uitkering of opvangvoorziening. De motivatie en zelfredzaamheid dalen en psychische klachten nemen toe. Mensen komen hierdoor in een neerwaartse spiraal terecht. Dit heeft ook maatschappelijke gevolgen.

3.3.2. Effecten op kinderen

De instabiliteit van tijdelijke woonvoorzieningen kan bij kinderen leiden tot onderbrekingen in onderwijs, gebrek aan een vast sociaal netwerk en een toename van de vraag naar jeugdhulp. Gemeenten benadrukken dat kinderen die zich herhaaldelijk moeten verplaatsen (van een azc naar een doorstroomlocatie, naar andere tussenvorm(en) en uiteindelijk naar een vaste woning) een grotere kans hebben op achterstanden in taal en sociale ontwikkeling.

3.4. Onuitvoerbaar taakstelling en verlies van regie

Gemeenten hebben momenteel een wettelijke taakstelling om jaarlijks een bepaald aantal statushouders te huisvesten. Deze taakstelling lag de afgelopen jaren rond de 30.000 tot 35.000 personen per jaar.

Met het verbod op voorrang vervalt het belangrijkste sturingsmechanisme om deze taakstelling te halen.

88% van de gemeenten in deze scan geeft aan dat het behalen van de taakstelling door het verbod op voorrang onmogelijk wordt. Nog eens 8% geeft aan dat dit “sterk bemoeilijkt” wordt.

De provincies houden het interbestuurlijk toezicht op de taakstelling. Gemeenten vragen zich echter af hoe provincies kunnen handhaven als voorrang wettelijk is uitgesloten en er weinig alternatieve instrumenten overblijven.

Verschillende gemeenten ervaren het alsof zij “tussen wal en schip” raken: formeel blijven zij verantwoordelijk voor de huisvesting van statushouders, maar in de praktijk zijn zij niet in staat om actief te sturen.

3.5. Maatschappelijke onrust en polarisatie

Gemeenten verwachten dat langdurige wachttijden en uitzichtloosheid kunnen leiden tot stress, onrust en mogelijk overlast onder statushouders.

Sociale wijkteams, woningcorporaties en toezicht & handhaving krijgen te maken met complexere casuïstiek en extra verzoeken om ondersteuning.

Ook onder omwonenden van opvanglocaties kan onrust ontstaan doordat het draagvlak afneemt. Overlast en spanningen in de buurt kunnen escaleren, wat leidt tot meer inzet van politie, BOA's en zorgverleners.

3.6. Alternatieven voor voorrang en hun beperkingen

3.6.1. Andere urgentiecategorieën

Ongeveer 70% van de deelnemende gemeenten verwacht dat slechts 0-20% van de statushouders via andere vormen van urgentie (bijvoorbeeld medisch, sociaal) alsnog in aanmerking kan komen voor een versnelde woningtoewijzing.

Een grote meerderheid van de statushouders zal naar verwachting van gemeenten niet binnen deze kaders passen en alsnog jaren moeten wachten.

3.6.2. Private huurmarkt

Gemeenten achten het voor statushouders financieel onhaalbaar om een particuliere huurwoning te betrekken. Veel statushouders hebben een uitkering of laag inkomen en geen netwerk.

Statushouders zijn hierdoor vatbaar voor illegale of uitbuitingssituaties, zoals veel te dure of onveilige kamers (vergelijkbaar met de problematiek bij arbeidsmigranten).

3.6.3. Huisvesting via werkgevers

Deze optie wordt gezien als onrealistisch, omdat statushouders doorgaans nog geen stabiel inkomen en geen langdurig arbeidscontract hebben.

Het feit dat statushouders moeten inburgeren (en dus bijbehorende verplichtingen hebben) is voor werkgevers een belemmering om in deze doelgroep te investeren.

Een risico bij deze optie is bovendien dat er een afhankelijkheidsrelatie met de werkgever ontstaat die lijkt op het model van arbeidsmigrantenhuisvesting, wat in de praktijk nu al tot veel misstanden leidt in Nederland.

3.6.4. Intrekken bij familie/vrienden

Hoewel dit soms een tijdelijke uitweg biedt, leidt dit ook tot risico's op overbewoning, onveilige woonomstandigheden of afhankelijkheidsrelaties. Deze optie wordt door gemeenten niet gezien als een duurzame oplossing.

3.6.5. Woningdelen en kamerhuur

Voor sommige alleenstaande statushouders kan kamerhuur een tijdelijke oplossing zijn, maar dit is juridisch en praktisch ingewikkeld (vergunningen, kostendelersnorm, beheer). Dit geldt bijvoorbeeld wanneer statushouders in afwachting zijn van gezinshereniging.

Zodra sprake is van gezinshereniging, vervalt woningdelen vrijwel altijd als geschikt alternatief.

Steden waar relatief veel kamers zijn hebben vaak ook tekorten aan studentenhuisvesting.

Studenten gaan dan concurreren met statushouders.

3.7. Situatie in gemeenten met een AZC

3.7.1. Langdurig verblijf en overlast

Gemeenten die een COA-locatie op hun grondgebied hebben, vrezen overvolle azc's en stagnatie in de asielketen.

Zonder perspectief op (snelle) doorstroming ontstaan bij bewoners ook psychische klachten, verminderde zelfredzaamheid en demotivatie, wat weer kan leiden tot onrust en extra vraag naar zorg en handhaving.

3.7.2. Kritische houding tegenover 'doorstroomlocaties'

74% van de deelnemende gemeenten beschouwt gemeentelijke doorstroomlocaties niet als structurele oplossing. Zonder voorrang is er immers geen reëel perspectief op uitstromen. Deze locaties kunnen een fuik worden, waar mensen jarenlang in verblijven (gemiddeld 7 tot 10 jaar wachttijd), wat niet de bedoeling is van een doorstroomvoorziening.

3.8. Verdringing in de maatschappelijke opvang

3.8.1. Risico op dakloosheid

Wanneer statushouders geen woning kunnen vinden, kan de maatschappelijke opvang (MO) het volgende vangnet zijn. Deze is echter bedoeld voor mensen met zware problematiek (verslaving, psychiatrie).

De MO-capaciteit is al schaars. Het risico is dat statushouders bestaande doelgroepen verdringen, wat kan leiden tot nog langere wachttijden en meer daklozen op straat.

3.8.2. "Achterdeur-urgentie"

Gemeenten signaleren dat statushouders die in de toekomst mogelijk dakloos raken en in de MO terechtkomen, soms via een urgentie voor uitstromers alsnog aan een woning komen.

Als dit gebeurt, dan leidt dit tot verdringing van andere kwetsbare groepen in de MO. Bovendien ondermijnt dit het doel van het wetsvoorstel (geen voorrang voor statushouders).

3.9. Lokale concentraties en sociaal-economische uitdagingen

3.9.1. Trek naar grote steden

Zo'n 68% van de gemeenten verwacht dat statushouders, als zij vrij zijn te kiezen, vooral naar grotere steden zullen trekken vanwege de grotere mate van anonimiteit, de betere werkmogelijkheden en het grotere aanbod van voorzieningen.

De kleinere (plattelands)gemeenten noemen zichzelf zelden als "aantrekkelijk" voor deze doorgroep. Hierdoor dreigt een ongelijkmatige spreiding te ontstaan.

3.9.2. Leefbaarheidsproblemen in kwetsbare wijken

Concentratie van kwetsbare groepen in wijken en buurten die al een lage sociaal-economische status hebben, kan leiden tot overlast, spanningen en het ontstaan van achterstandswijken.

Gemeenten vrezen dat het draagvlak voor opvang verder afbrokkelt, terwijl de kosten in het sociaal domein en voor handhaving sterk zullen toenemen.

3.10. Inburgering en financiële prikkels voor gemeenten

3.10.1. Start moment inburgering

42% van de deelnemende gemeenten start in de huidige situatie niet met inburgeringstrajecten voordat een statushouder in de gemeente is gehuisvest. Maar wanneer dit lange tijd duurt, begint de integratie dus ook later.

3.10.2. Risico van budgettekort

De Wet inburgering 2021 legt de regie bij de gemeente van inschrijving, maar statushouders kunnen in de tussentijd verhuizen naar een andere gemeente. Hierdoor is de investering voor de

oorspronkelijk begeleidende gemeente mogelijk verloren. Bovendien hebben gemeenten (ondanks het feit dat de taakstelling blijft) geen zekerheid over het aantal statushouders dat zich in de gemeente vestigt; dat is immers afhankelijk van waar statushouders zelf hun woonruimte vinden. Dit kan leiden tot een onverwacht hoog aantal inburgeraars (waarvoor onvoldoende trajecten zijn ingekocht), maar ook tot een overschot aan ingekochte inburgeringstrajecten waarvoor geen financiering volgt.

De financiële drempel, in combinatie met onzekerheid over verplaatsingen, betekent dat veel gemeenten in de praktijk nog terughoudend zijn met vroegtijdig inburgeren van statushouders zolang zij nog in een azc verblijven. Dit verandert niet wanneer het naar verwachting nog lang gaat duren voordat statushouders gehuisvest kunnen worden.

3.11. Specifieke gevolgen voor Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (AMV's)

AMV's vormen een extra kwetsbare groep binnen de asielketen. Zij hebben veelal intensieve begeleiding en een stabiele woonomgeving nodig om zich goed te kunnen ontwikkelen. Zonder voorrang raken zij bij het bereiken van de leeftijd van 18 jaar extra kwetsbaar voor dakloosheid, of blijven zij langdurig in AMV-locaties, wat de doorstroom van nieuwe AMV's hindert. Gemeenten zien hierdoor een toename van vastzittende jongvolwassenen en willen voorkomen dat deze groep volledig "onder de radar" verdwijnt.

3.12. Extra druk op uitvoeringscapaciteit

3.12.1. Toename in (juridische) procedures en administratieve lasten

Gemeenten verwachten meer verzoeken om urgentie en meer bezwaarschriften. Dit leidt tot extra druk op de personele capaciteit van gemeenten.

Gemeenten verwachten dat ook voor woningcorporaties de uitvoeringsconsequenties groot zijn, omdat zij te maken krijgen met een stroom aan aanvragen, urgentieverklaringen en huisvestingsbemiddelingen.

3.12.2. Personele inzet in het sociaal domein

Een deel van de geconsulteerde gemeenten (25 tot 30%) denkt structureel extra personeel te moeten aantrekken voor toezicht, handhaving, maatschappelijke begeleiding en administratieve afhandeling (bijv. burgerzaken, BRP, uitkeringen).

Incidentele piekbelastingen in tijden van verhoogde instroom zullen bovendien extra tijdelijke personele inzet vergen.

3.13. Juridische onzekerheden en spanning tussen wet en praktijk

Meerdere gemeenten vrezen dat de combinatie van een onuitvoerbaar taakstelling en een verbod op voorrang leidt tot juridische spanningen met de provincie (interbestuurlijk toezicht) en het rijk. Als gemeenten proberen te voldoen aan hun humane en pragmatische verplichtingen (zoals in individuele situaties van kwetsbare statushouders), kan dit betekenen dat ze de wet overtreden. Wordt de wet strikt gevolgd, dan kunnen humanitaire of beleidsmatige doelen in het gedrang komen.

Er is dan ook dringende behoefte aan duidelijke landelijke richtlijnen of aanvullende regelingen om onwerkbaar situaties te voorkomen.

3.14 Conclusie

De uitvoeringsscan onder 120 gemeenten laat duidelijk zien dat het verbod op voorrang voor statushouders bij de toewijzing van sociale huurwoningen zeer ingrijpende uitvoeringsconsequenties heeft. De belangrijkste bevindingen laten zich als volgt samenvatten:

- **Extreem lange wachttijden en doorstroomstagnatie:** Statushouders concurreren met andere woningzoekenden en moeten soms 7 tot 10 jaar, in sommige gevallen tot 19 jaar, wachten op een woning. Dit leidt tot overvolle azc's en doorstroomlocaties en een reëel risico op dakloosheid.
- **Negatieve impact op inburgering, participatie en kindontwikkeling:** De wachtstand veroorzaakt uitstel van taalonderwijs, werk en het opbouwen van een sociaal netwerk. Dit verhoogt de kans op psychische klachten, demotivatie, vermindering van de zelfredzaamheid en met name bij kinderen op onderbrekingen in hun onderwijsloopbaan.
- **Onuitvoerbare taakstelling:** Gemeenten verliezen het voornaamste instrument voor de huisvesting van statushouders. 88% noemt het behalen van de taakstelling "onmogelijk."
- **Maatschappelijke spanningen en overbelasting sociaal domein:** Gemeenten voorzien escalerende overlast, polarisatie en druk op diensten als wijkteams, toezicht en handhaving, woningcorporaties en maatschappelijke opvang.
- **Beperkte alternatieven:** De particuliere sector, huisvesting via het eigen netwerk, woningdelen en huisvesting via werkgevers bieden geen structurele oplossing en brengen grote risico's met zich mee, waaronder uitbuiting, overbewoning en afhankelijkheidsrelaties.
- **Extra personele en administratieve belasting:** De toename aan urgente casuïstiek, bezwaarprocedures en toezicht- en handhavingstaken zet de capaciteit van gemeenten en ketenpartners onder zware druk.
- **Juridische onduidelijkheid en behoefte aan sturing:** Gemeenten ervaren een spanningsveld tussen wettelijke plichten (taakstelling, humane opvang) en een strikte toepassing van het verbod. Ze pleiten voor heldere landelijk gecoördineerde oplossingen om juridische conflicten te voorkomen.

Door deze factoren concluderen gemeenten dat de gemeentelijke taak om statushouders te huisvesten door het wetsvoorstel in de huidige vorm onuitvoerbaar wordt. Zonder aanvullende maatregelen, voldoende betaalbare woningen en nieuwe instrumenten om de taakstelling te borgen, zal de maatschappelijke, financiële en personele druk in veel gemeenten naar verwachting fors toenemen.